చెదిరిపోతున్న లక్ష్మణరేఖ!

BB-06-Feb-2006

జయప్రకాష్ నారాయణ్

ప్రజాస్వామ్యంలో అసమ్మతి అవసరం, అనివార్యం. కానీ అసమ్మతిని తెలియజేయడానికి అడ్డమైన మార్గాలను అనుసరించవచ్చా? విదేశీ పాలకులతో పోరాటానికి ఉపయోగించిన పద్ధతులనే ఇప్పుడు స్వేచ్ఛ, స్వయంపాలన కలిగి ఉన్న కాలంలో అసమ్మతిని తెలియజేయడానికి ఉపయోగించడం సమంజసమేనా? మన ప్రజాస్వామ్యం బతికి బట్టకట్టాలంటే ఈ ప్రశ్నలకు వాస్తవికంగా, నిజాయతీగా సమాధానాలు చెప్పుకోవలసిన అవసరం ఉంది.

చరిత్రను తిరగరాస్తే-మానవజాతి వివిధరకాల ప్రభుత్వాలతో చేసిన ప్రయోగాలే అంతటా కనిపిస్తాయి. నల భై వేలఏళ్లు- అరవైవేల ఏళ్ల క్రితం ఆవిర్భవించిన ఆధునిక మానవుడు, నాటినుంచి బృందాలుగా జీవిస్తున్నా డని జీవశాస్త్రవేత్తలు అంటున్నారు. ఆదిమానవులు సైతం గుంపులుగా నివసించి, వేటాడేవారు. కానీ, భాష-సంభాషణా రెండూ లేక వారు ఆటవికంగానే బతికేవారు. ఉమ్మడిగా వేటాడటానికి, పిల్లలపాలన, పోషణలో పరస్పరం సహకరించుకోవడానికి వారు పరిమితమయ్యేవారు. తరవాత భాష రూపొందింది. వారు మరిం తగా సంఘటితమయ్యారు. వారి మధ్య సమాచార వారధి ఏర్పడింది. విజ్ఞానాన్ని ఒకతరం నుంచి మరోతరా నికి అందజేసే సామర్థ్యం పెరిగింది. దాంతో మనిషి సంఘజీవిగా మారాడు. ఆధునిక ఉపకరణాలు తయార య్యాయి. వాణిజ్యం విస్తృతమైంది. అప్పటినుంచి మనిషి వివిధ రకాల సంఘాలు, తనవైన పాలన పద్ధతు లతో ప్రయోగాలు చేస్తూనే ఉన్నాడు.

ప్రభుత్వానికి ఆచరణాత్మకమైన, ఉపయోగకరమైన నిర్వచనాన్ని 1860లలో గ్లాడ్‌స్టన్ ఇచ్చారు. “మంచి జరగ డానికి మార్గం సుగమం చేయాలి. చెడుకు అడ్డుకట్ట వేయాలి. అదే ప్రభుత్వ ఉద్దేశం కావాలి” అని ఆయన అన్నారు. మనుషులందరికీ మంచి చేయాలనే ఉంటుంది. కానీ ఒక్కోసారి చెడువైపు ఆకర్షితులవుతారు. మంచిచెడుల సారాన్ని గ్రహించడానికి మనం స్వర్గనరకాలను నమ్మాల్సిన పనిలేదు. లోకజ్ఞానం కలిగి ఉండి, ఆచరణాత్మక వైఖరిని అనుసరిస్తే సరిపోతుంది. సంఘంలో జీవిస్తున్నప్పుడు వ్యక్తిగత లక్ష్యాలు, ఆశలు, ఆశ యాలకన్నా ఉమ్మడి ప్రయోజనాలకే అత్యంత ప్రాధాన్యం ఇవ్వవలసి ఉంటుంది.

పాస్టర్ నీమోలార్ చెప్పినట్లు- న్యాయం పొందాలన్న మనిషి తపన ప్రజాస్వామ్యాన్ని సాకారం చేస్తుంది. మనిషి బలహీనత ప్రజాస్వామ్యాన్ని అవసరంగా మారుస్తుంది. మనుషులందరూ అన్ని వేళలా ఉత్తములే అయితే మనకు చట్టాలు, ప్రభుత్వాల అవసరమే ఉండదు. వారంతా అన్ని వేళలా దుష్టులే అయితే ఎలాంటి చట్టాలూ ప్రభుత్వాలూ పనిచేయవు. సమానత్వంతోపాటు సమర్థతకు, స్వేచ్ఛతోపాటు న్యాయానికి సావకాశం కల్పించే ప్రభుత్వ విధానం ప్రజాస్వామ్యమొక్కటే.

స్వేచ్ఛా సహనాలే పునాదులు

విశాల సమాజాల్లో ప్రతిసారీ అన్ని విషయాలపై ఉమ్మడిగా నిర్ణయం తీసుకోవడమన్నది ప్రజలకు సాధ్యపడదు. అందుకే ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వాన్ని కలిగి ఉన్నాం. మన సేవకులుగా ఉంటూ మన తరఫున మనల్ని పరిపాలించడానికి కొంతమందిని ఎన్నుకోవడం రివాజుగా మారింది. అయినా, పౌరులే సార్వభౌములు. ప్రభుత్వంలో ఉన్నవారు ఎంత ఉన్నతస్థాయి కలిగినవారైనా మన సేవకులే. ప్రజా సంక్షేమంకోసం మన వనరులను, మనం ఇచ్చిన అధికారాన్ని వారు వినియోగించుకొంటున్నారు. ప్రజాస్వామ్యమే ఉత్తమ ప్రభుత్వ వ్యవస్థగా గత 60 ఏళ్లలో సర్వజనామోదం పొందింది. ప్రజాస్వామ్యం బాగా పనిచేయాలంటే రెండు మౌలిక నియమాలను పాటించాల్సి ఉంటుంది. మొదటిది- స్వేచ్ఛా సహనాలే ప్రజాస్వామ్యానికి పునాదులు. ప్రజాస్వామ్యం విశృంఖలంకాదు, కారాదు. ప్రజాస్వామ్యం ఒకరికి వరమైతే, మరొకరిపాలిట అదే శాపంగా మారరాదు. అలా అయితే అరాచకమే రాజ్యమేలుతుంది. అందుకే, స్వేచ్ఛ బాధ్యత అన్నవి ఒకే నాణానికి బొమ్మా-బొరుసు వంటివని అందరూ అంగీకరించాలి. అంతా బాధ్యతతో వ్యవహరించడంతోపాటు సహనం పాటిస్తేనే స్వేచ్ఛను వినియోగించుకొనే అవకాశం చిక్కుతుంది. రెండోది- ప్రభుత్వంతో విభేదించడం ప్రజల మౌలిక హక్కు. ప్రభుత్వం ప్రజల సృష్టి. అందుకే దాంతో విభేదించే హక్కు ప్రజలకు ఉంది. లేకపోతే ప్రభుత్వాలు నిరంకుశంగా, జవాబుదారీతనం లేకుండా వ్యవహరిస్తాయి. అలాగని, ప్రతిఒక్కరూ ఏదో ఒక విధంగా అసమ్మతి, అసంతృప్తి వ్యక్తపరచడమే పనిగా పెట్టుకొంటే- ప్రభుత్వం స్తంభించిపోతుంది. అందుకే బాధ్యతాయుతంగా అసమ్మతి తెలిపే మార్గాలను పౌరులు ఎంచుకోవాలి. ప్రజాభిప్రాయాలకు ప్రభుత్వాలు తలొగ్గాలి.

ప్రజాస్వామ్యంలో అసమ్మతి అవసరం, అనివార్యం. కానీ అసమ్మతిని తెలియజేయడానికి అడ్డమైన మార్గాలను అనుసరించవచ్చా? విదేశీ పాలకులతో పోరాటానికి ఉపయోగించిన పద్ధతులనే ఇప్పుడు స్వేచ్ఛ, స్వయంపాలన కలిగి ఉన్న కాలంలో అసమ్మతిని తెలియజేయడానికి ఉపయోగించడం సమంజసమేనా? మన ప్రజాస్వామ్యం బతికి బట్టకట్టాలంటే ఈ ప్రశ్నలకు వాస్తవికంగా, నిజాయతీగా సమాధానాలు చెప్పుకోవలసిన అవసరం ఉంది.

విమానాశ్రయాల్లో ప్రామాణిక మౌలిక వసతుల కల్పనలో ప్రైవేటు భాగస్వామ్యానికి వ్యతిరేకంగా ఉద్యమం జరుగుతోంది. సర్పంచుల 'శంఖారావం' లాఠీఛార్జీకి దారి తీసింది. ఇలాంటి ప్రదర్శనలు వందలాదిగా కొనసాగుతున్నాయి. అనేక రూపాల్లో అసమ్మతిని, అసంతృప్తిని వ్యక్తపరచడం జరుగుతోంది. ప్రజాస్వామ్యం, అసమ్మతికి సంబంధించి మౌలిక సూత్రాలను అటు ఉద్యమకారులు, ఇటు ప్రభుత్వం విస్మరిస్తున్నాయని దీనిని బట్టి స్పష్టమవుతోంది. వాస్తవాలను ప్రజలముందు ఉంచి వారికి నచ్చజెప్పడంలో ఎప్పటికప్పుడు విఫలమవుతున్న ప్రభుత్వాలదే పెద్దతప్పు. ప్రభుత్వం దూకుడుగాను, దురుద్దేశాలతోనూ అనేక నిర్ణయాలు తీసుకుంటోంది. కొన్నిసార్లు దురుద్దేశాలు లేకపోయినా, శాంతియుత చర్చలద్వారా సామరస్యంతో సమస్యలను అవి పరిష్కరించలేకపోతున్నాయి. ఉద్యమాలు హింసాత్మకంగా మారాకగానీ అవి దిగిరావడం లేదు. ఇలాంటి వైఖరి నిర్హేతుకమైనది. పైగా దుష్ఫలితాలిస్తుంది. వాస్తవాలు, న్యాయబద్ధతే ప్రభుత్వ విధానానికి పునాది కావాలి. ప్రజా ప్రయోజనాలే ధ్యేయం కావాలి. అలా ఉండటంలేదు. ఉద్యమం, హింస, అభివృద్ధి నిరోధక వైఖరివల్ల వాస్తవాలు మరుగున పడిపోవు. ఉద్యమం కారణంగా ఒప్పు తప్పై పోదు. ప్రభుత్వం ఆయా విషయాలను నిష్పక్షపాతంగా పరిశీలించడం లేదనడానికి ఈ వైఖరి నిదర్శనం. ప్రభుత్వం హింసకు, ఉద్యమానికి లొంగిపోవడ

మంటే- హింసకు పాల్పడితే తప్పు పనులు కావన్న అభిప్రాయానికి తావీయడమే. ప్రభుత్వ వైఖరివల్ల దుష్ఫలితాలు వస్తాయనేది అందుకే. ఒక విధానం వల్ల విశాల ప్రజానీకానికి ప్రయోజనం చేకూరేట్టయితే- ఆ విధానాన్ని కొనసాగించడం, తన వైఖరి విజ్ఞతతో కూడుకున్నదేనని ప్రజల్ని ఒప్పించడం ప్రభుత్వ బాధ్యత. హింస, ఉద్యమాలు తలెత్తిన ప్రతిసారీ విధానాలు మార్చుతూపోతే అరాచకత్వానికి ఆహ్వానం పలికినట్టే.

ప్రభుత్వ విధానంతో లేదా నిర్ణయంతో విభేదించే వారు ప్రజాస్వామిక సిద్ధాంతాలన్నింటినీ మరచిపోతున్నారు. ప్రతి వర్గం హింసాత్మక నిరసన ప్రదర్శనలకు దిగితే- బలవంతపు హర్తాళ్లు, బంద్‌లు, రాస్తారోకోల ద్వారా పౌరుల స్వాతంత్ర్యానికి విఘాతం కలిగిస్తే- స్వేచ్ఛకు అర్థం లేనట్టే. పరిపాలించడమన్నది చట్టబద్ధంగా ఎన్నికైన ప్రభుత్వం బాధ్యత. పరిపాలనలో భాగంగా ప్రభుత్వం చట్టాలు చేస్తుంది, వివిధ నిర్ణయాలు తీసుకొంటుంది. ఆ చట్టాలు, నిర్ణయాలు రాజ్యాంగ పరిధికి లోబడి ఉన్నంతకాలం వాటికి కట్టుబడి ఉండే హక్కు ప్రభుత్వానికి ఉంటుంది. ప్రభుత్వ నిర్ణయాలు అవివేకమైనవి, అనాలోచితమైనవి, ప్రజా ప్రయోజనాలకు భంగకరమైనవని భావిస్తే వాటిపట్ల అసంతృప్తిని, అసమ్మతిని వ్యక్తపరిచే హక్కు ప్రజానీకానికి ఉంది. రాజ్యాంగం మనకు వాక్ స్వాతంత్ర్యం, సభలు-సమావేశాలు జరుపుకొనే హక్కు ఇచ్చింది. వాటిని ఉపయోగించుకొని ప్రజాభిప్రాయాన్ని కూడగట్టడానికి, మన వాదనను అంగీకరించేలా ప్రభుత్వానికి నచ్చజెప్పడానికి హక్కు ఉంది. అంతే తప్ప- మన వాదనను అంగీకరించి తీరాల్సిందేనంటూ బలవంతం చేస్తే, ప్రతి వర్గం అలాంటి మార్గాన్నే అనుసరిస్తే అరాచకత్వం, విధ్వంసం తప్పవు. సాటి పౌరులపై మనకు ఎలాంటి హక్కులు లేవు. ఎట్టి పరిస్థితుల్లోనూ ట్రాఫిక్‌కు అంతరాయం కలిగించడానికి, దుకాణాలను, వివిధ సంస్థలను, బలవంతంగా మూసివేయించడానికి, హింసకు పాల్పడటానికి మనకెలాంటి అధికారం లేదు. అధికారంలో ఏ ప్రభుత్వం ఉన్నా అన్నివేళలా నియమ-నిబంధనలు అమలు కావాల్సిందే. పన్నులు-సుంకాలు పెంచినందుకు; సర్పంచుల చెక్‌పవర్‌కు 'చెక్' పెట్టినందుకు, విమానాశ్రయాల్లో ప్రైవేట్ పెట్టుబడులకు అనుమతిని ఇస్తున్నందుకు లేదా వ్యాల్యూయాడెడ్ ట్యాక్స్ ప్రవేశపెట్టినందుకు... ఇలా అనేక విషయాల్లో మనం నిరసన వ్యక్తం చేయవచ్చు. కానీ ఈ సందర్భాల్లో ప్రజాస్వామిక నియమ-నిబంధనలనే అనుసరించాలి. మనకు స్వేచ్ఛ ఉన్నప్పటికీ- సహనంతో, బాధ్యతగా వ్యవహరించవలసిన అవసరం కూడా ఉందని గ్రహించాలి. వివిధ అంశాలపై నిజాయతీగా బహిరంగ చర్చ జరపడం, హేతుబద్ధంగా వాదన వినిపించడం; భావ వ్యక్తీకరణ స్వేచ్ఛ; శాంతియుతంగా సభలు ఏర్పాటు చేసుకోవడం... చట్టబద్ధమైన లక్ష్యాల సాధన కోసం మనకు రాజ్యాంగం ప్రసాదించిన ఉపకరణాలివి. అవాంతరాలు సృష్టించడం, హింసకు పాల్పడటమంటే ఇతరుల స్వాతంత్ర్యాన్ని నిరోధించడమే. ఇలాంటి చర్యల ద్వారా మనం మన హక్కులనే భంగపరచుకొంటున్నాం, ప్రజాస్వామ్యానికి చెరుపు చేస్తున్నాం.

ప్రజాభిప్రాయానికి మన్నన

న్యాయమైన ప్రజాభిప్రాయాలను ప్రభుత్వాలు మన్నించాలి. స్వలాభాపేక్ష వీడి, విశాల జనహితం కోసం తగు విధానాలను రూపొందించాలి. తప్పులు చేసినప్పుడు- పొరపాటై పోయిందని ఒప్పుకోవాలి. ఉద్యమాలు తలెత్తక ముందే వాటిని దిద్దుకోవాలి. తాము తీసుకున్న నిర్ణయాలు న్యాయంగా ప్రజా ప్రయోజనాలకు ఉద్దేశించినవేనని, అవి రాజ్యాంగానికి, చట్టానికి లోబడే ఉన్నాయని భావిస్తున్నట్లయితే, అందుకు సంబంధించి వాస్తవాలు వెల్లడించి ప్రజల్ని ఒప్పించాలి. తప్పును దిద్దుకోవడానికి- ఎట్టి పరిస్థితుల్లోనూ హింస చెలరేగేదాకా ఆగ

రాదు. సరైన నిర్ణయాలను ఒత్తిళ్లకు లొంగి మార్చుకోరాదు. ప్రజాస్వామిక వ్యవస్థకు సంబంధించిన ఈ నియమ నిబంధనలను పౌరులు, వారు ఎన్నుకొన్న ప్రభుత్వాలు పాటించినప్పుడే నాగరిక పరిపాలన సుసాధ్యమవుతుంది. అప్పుడే అందరి హక్కులకు రక్షణ చేకూరుతుంది. అప్పుడే ప్రజలకు మేలు జరుగుతుంది.

(రచయిత లోక్‌సత్తా, 'ఓట్ ఇండియా'ల సమన్వయకర్త)